

Nr 664

Av fröken **Wetterström m. fl.**, om vissa åtgärder till stöd för barnfamiljer, m. m.

(Lika lydande med motion nr 549 i Första kammaren)

Sett från konservativ synpunkt är familjen att betrakta som en samhällets grundpelare. Trots att en del av familjens tidigare funktioner och uppgifter förändrats talar starka skäl allttjämt för att familjen på allt sätt skall ställas i förgrunden och för att familjebanden i möjligaste mån skall stärkas. Under senare år har miljöns betydelse för individens framtida utveckling och inställning till samhället kommit att alltmer betonas. Det har t. ex. visat sig att s. k. missanpassad ungdom inte sällan kommer från splittrade eller ofullständiga hem utan fasta normer. Det är därför viktigt att allt göres för att våra ungdomar skall få växa upp i så god miljö som möjligt. Bästa garantien för detta är ett gott hem. Barnens relationer till föräldrarna — båda föräldrarna — är med all sannolikhet av central betydelse. En redan tidigt insatt upplysningsverksamhet rörande äktenskapet och föräldraskapet är därför angelägen. Ungdomar av båda könen bör ingående — helst redan under skoltiden — förberedas för föräldraskapet.

Även om huvudansvaret för barnens fostran bör ligga på föräldrarna har skolan en ytterst betydelsefull uppgift att fylla när det gäller att dana våra barn och ungdomar till samhällsnyttiga medborgare. Kontakten mellan hem och skola är av utomordentlig betydelse och bör ytterligare vidgas. Lärarna bör därför beredas större möjligheter att upprätthålla denna kontakt.

Måhända kan det sägas, att familjemedlemmarna numera tillbringar allt mindre tid i bostaden. Trots detta — eller kanske på grund därav — måste det ställas allt större krav på bostadens utformning. Den ökade takten på arbetsplatser och i skolor nödvändiggör en bostad som ger fullständig vila och avkoppling, samtidigt som den ger ökat utrymme för läxläsning, fritidssysselsättning etc.

Familjemedlemmarnas inbördes relationer har förändrats. I och med att hemarbetet blivit alltmer rationaliserat har allt fler kvinnor kunnat söka arbete utanför hemmet, samtidigt som tillfällena härtill blivit allt fler, särskilt i tätorterna.

Fler och fler unga kvinnor skaffar sig också en egen yrkesutbildning och vill gärna på något sätt efter äktenskapets ingående upprätthålla kontakten med yrkeslivet, ofta samtidigt med att de fyller funktionen som moder.

Under senare år har en intensiv debatt förts kring frågan om vilka sam-

hällელიga åtgärder som kunde erfordras för underlättande av den gifta moderns val mellan hemarbete och förvärvsarbete. Samhällets insatser har emellertid hittills ensidigt varit inriktade på en utbyggnad av den subventionerade samhällsservicen på barntillsynens område. Detta anser vi inte vara en tillfredsställande utveckling. Den gynnar nämligen främst de mindre familjerna och den moder som efter en kort hemmaperiod vill återgå till förvärvslivet, och tar endast sikte på tillsyn utanför hemmet. Några motsvarande förmåner för den moder som vill ha barntillsynen förlagd till det egna hemmet har inte förelegat.

Ett stort antal kvinnor är utan tvekan inriktade på att så länge som möjligt själva omhändera vårdnaden av sina barn men vill ändå uppehålla viss kontakt med sitt yrke för att efter en viss hemmaperiod återvända till förvärvslivet. Ökade möjligheter till deltidstjänster skulle här vara av betydelse liksom anordnandet av flera reaktiveringskurser för underlättandet av återanpassningen till arbetsmarknaden. Vetskapen om sådana möjligheter skulle ej blott ge de unga mödrarna trygghet för att deras yrkesutbildning ej vore bortkastad utan även öka de unga flickornas ambitioner att utbilda sig för viss yrkesverksamhet.

Bostadsfrågan

Av central betydelse för samhällets familjepolitik är att det finns tillgång till välplanerade rymliga och bra bostäder. Den av statsmakterna reglerade bostadsmarknaden har inte kunnat tillgodose dessa önskemål. Även om bostadsproduktionen under senare år legat på en hög nivå, är bristen på bostäder mycket stor. Ungdomar som önskar gifta sig måste ofta vänta i flera år innan de kan få egen bostad.

Ett lika allvarligt problem är trångboddheten, som inte sällan är en bidragande orsak till familjebandens upplösning och som med all sannolikhet påverkar befolkningsutvecklingen i oförmånlig riktning. Den försvårar även såväl ungdomens fostran som fritidsproblemens lösning och kan därigenom bidra till ungdomsbrottslighetens ökning. Då ungdomar inte kan samla sina kamrater i sitt hem, drivs de ofta ut på gator och kaféer. Hemmet och familjen förlorar härigenom sin betydelse som personlighetsdanare och normgivare. Det råder inget tvivel om att när kontakten med hemmet icke fungerar tillfredsställande det lätt uppkommer en snedvriden gängbildning bland ungdomen.

Vid samhällsplaneringen måste man i större utsträckning än hittills skett ta hänsyn till barnfamiljernas behov. Den nuvarande bostadsproduktionen är huvudsakligen inriktad på höghusbebyggelse. Gjorda undersökningar visar emellertid att sådan bebyggelse inte är någon god bostadsmiljö för barnen.

För en barnfamilj är en bostad i bottenplan den lämpligaste bostadsformen. Småhusbebyggelsen måste därför ökas väsentligt. Kommunerna har här en viktig uppgift att fylla. Genom att öka tillgången på planlagd tomtmark för villabebyggelse kan de stimulera bostadssökande att spara till egna hem.

Vissheten om att det finns god tillgång på mark där bebyggelse kan ske utan dröjsmål, kommer att i och för sig verka sparstimulerande.

Där ändock även flerfamiljshus måste byggas, bör planeringen ske på sådant sätt att miljön blir mera familjevänlig än för närvarande. Även om den ökande biltätheten ställer större krav på parkeringsområden o. d., får detta inte inkräkta på barnens behov av lekplatser, parker och andra grönområden. Vid planeringen bör man också eftersträva att åtminstone en sida av huset vetter mot bilfritt område, där modern kan släppa ut sitt barn utan att behöva ängslas för att det skall råka ut för bilolyckor.

Barntillsynen

Under de senaste decennierna har antalet förvärvsarbetande gifta kvinnor kraftigt ökat i antal. Åtskilliga skäl talar för att behovet av kvinnlig arbetskraft under de närmaste åren kommer att ytterligare ökas. En konfliktsituation har härigenom uppkommit mellan arbetsmarknadens krav på kvinnlig arbetskraft och barnens behov av kvalificerad vård och tillsyn. Man får här inte bortse från att det är under en relativt begränsad tid av en kvinnas liv som hon behövs i hemmet för barnens skull och ej heller från att större delen av de kvinnliga arbetskraftsresurserna finns bland gifta kvinnor med något äldre barn. Dock är förvärvsarbetet för många kvinnor med minderåriga barn en ekonomisk nödvändighet. Det gäller här att på ett så tillfredsställande sätt som möjligt söka lösa problemen utan att familjerna behöver bli lidande.

Samhällets åtgärder på barntillsynens område har hittills främst inriktat sig på daghem och eftermiddagshem. Även om behovet av sådana hem är obestridligt, icke minst för ensamstående mödrar, och även om vården där får anses vara av hög kvalitet, kan den i allmänhet inte mäta sig med den vård barnet kan ges i det egna hemmet.

Daghemsverksamheten bör inte gynnas så ensidigt som nu sker, utan familjerna bör ges större valmöjligheter för barntillsynens ordnande. Inte minst samhällsekonomiska skäl talar härför. Den verkliga totalkostnaden för en daghemsplats är omkring 20 kr. per dag och barn, i nybyggda daghem ofta högre. Då det redan nu råder stor brist på kvalificerad personal, bl. a. på grund av otillräckliga löner, finns ej anledning förmoda att kostnaderna skall kunna nedbringas.

För många barn är familjedaghemmen en betydligt bättre vårdform än institutionsvården. Man bör därför eftersträva att få fram fler familjedaghem. Vi är medvetna om att detta kan stöta på vissa svårigheter. För det första är ersättningen till familjedaghem relativt låg, även om ersättningsbeloppet varierar i olika kommuner. För det andra kräver en utökad verksamhet vidgade inspektionsuppgifter för att kvaliteten även framgent skall kunna upprätthållas. För det tredje krävs omsorgsfulla åtgärder från de kommunala myndigheternas sida för att stabilisera familjedaghemsverksamheten och därigenom undvika alltför många familjedaghem av tillfällig karaktär. Här berörda problem torde dock kunna lösas om intresse och vilja finnes.

Under senare år har lekskolorna utbyggts ganska betydligt. Vi vill ifrågasätta om inte en ännu kraftigare utbyggnad bör ske. Leksolor i kombination med grannhjälp möjliggör deltidarbete för många mödrar med små barn. Leksolornas pedagogiska värde är också obestridligt.

Då en proposition om daghem m. m. har aviserats till vårriksdagen saknar vi anledning att nu ställa något yrkande.

Deltidstjänster för kvinnor

Inom många yrken har det under senare år rått brist på arbetskraft, samtidigt som det funnits en stor arbetskraftsreserv främst bland husmödrarna. Dessa har av olika skäl inte sökt inträde eller återinträde i förvärvslivet. Huvudskälet torde vara svårigheten att kombinera hemarbete och barntillsyn med förvärvsarbete på heltid. Däremot är deltidstjänsterna mycket efterfrågade. Både inom den statliga och inom den enskilda arbetsmarknaden är emellertid antalet deltidstjänster förhållandevis litet. Det vore önskvärt om arbetsgivarna visade ett större intresse för att tillmötesgå den ökade efterfrågan på deltidstjänster. Staten som arbetsgivare bör härvidlag gå före.

Rätt till ledighet för vård av sjuka barn och äldre anhöriga

Ensamstående förvärvsarbetande med barn samt förvärvsarbetande föräldrar ställs ofta inför stora problem, när barn på grund av sjukdom ej kan lämnas till daghemmet och ej heller hjälp i hemmet står att få. Det kan vara förståeligt som i vissa fall sker att modern själv nödgas sjukskriva sig, vilket bl. a. medför en snedvriden statistik i fråga om kvinnornas frånvarofrekvens.

En lösning av frågan vore att arbetsmarknadens parter träffade överenskommelser om rätt till ledighet för vård av minderårigt sjukt barn samt om de eventuella löneavdrag som därvid kan tänkas bli aktuella. En annan vore att i sjukförsäkringslagen införa vissa bestämmelser om rätt till sjukpenning vid vård av minderårigt sjukt barn. Vi förutsätter att den år 1961 tillsatta utredningen för översyn av nya sjukförsäkringslagen kommer att behandla denna fråga. I avvaktan därpå avser vi inte att ställa något yrkande i förevarande avseende.

Ytterligare en lösning synes vara att genom utbyggande av hemvårdarinstitutionen öka möjligheterna till anskaffandet av en tillfällig vårdare av det sjuka barnet. Detta bör dock betraktas som en nödfallsåtgärd. I första hand bör barnet få vårdas av någon av föräldrarna.

Ett liknande problem kan uppstå när det gäller vården av sjuk åldrig far eller mor. En liberal tillämpning av reglerna om tjänstledighet för den som har vårdnaden bör kunna medges under vissa förutsättningar. Sålunda bör styrkas i första hand att behovet av vård är påkallat, i andra hand att vårdmöjligheter ej kan beredas vare sig i sluten eller öppen vård.

För närvarande synes hinder ej föreligga mot att tjänstledighet i dylika fall inom den statliga sektorn medgives. Allmänna verksstadgan anger nämligen att tjänstledighet bör beviljas efter omständigheterna. Avgörandet lig-

ger sålunda i arbetsgivarens hand. Vi finner det därför önskvärt att Kungl. Maj:t rekommenderar de statliga verken att i möjligaste mån medgiva tjänstledighet utan löneförmån där ovan angivna stöd föreligger.

Pension till hemarbetande

Rätt till tilläggspension grundas på inkomst av förvärvsarbete, som är antingen inkomst av anställning eller inkomst av annat förvärvsarbete. Genom denna bestämmelse utestänges den stora grupp som ägnar sig åt skötseln av hemmet från rätt till tilläggspension. Då det torde ställa sig ytterst svårt att i penningar uppskatta värdet av hemarbete måste andra vägar prövas för att lösa denna pensionsfråga.

Allmänt sett måste det arbete som utföres i hemmet anses vara lika värdefullt som det arbete som sker utanför hemmet mot lön. Den inkomst en make intjänar genom förvärvsarbete bör i princip anses tillkomma mannen och hustrun i samma utsträckning. Vid upprepade tillfällen har detta framhållits när det gäller beskattningen, och denna s. k. tudelningsprincip tillämpas nu på familjeinkomster upp till ca 25 000 kronor.

Vi vill ifrågasätta om inte denna princip även skulle kunna tillämpas i fråga om rätt till pension enligt tilläggspensioneringen. Den intjänade pensionen skulle då tillkomma makarna gemensamt och en tudelning ske på så sätt att mannen och hustrun vardera tillerkändes hälften av pensionen. En sådan uppdelning kunde ske oavsett om endast en av makarna eller båda makarna intjänat pension genom förvärvsarbete.

Mot det skisserade systemet kan invändas, att den efterlevandes pension i vissa fall skulle kunna bli lägre än för en ensamstående som intjänat samma pensionspoäng. Problemet torde dock kunna lösas på så sätt att den som anses ha intjänat pensionen ej i något fall skall få en sämre pension än om han varit ensamstående under hela tiden.

Vi är medvetna om att även en rad andra problem måste lösas innan ett system som det här skisserade kan införas. Vi vill därför föreslå, att en utredning snarast tillsättes, vilken utredning även bör undersöka om det finns andra vägar att lösa de hemarbetandes pensionsfråga.

Pensionspoäng till hemarbetande

Som tidigare framhållits saknas möjlighet för den som är enbart hemarbetande att intjäna egen pensionsrätt i ATP-systemet.

Detta framstår som en olägenhet för den som efter flera års barnavårdande verksamhet i hemmet söker sig ut på arbetsmarknaden. En latent pensionsrätt borde kunna införas.

En sådan pensionsrätt bör göras frivillig och baseras på försäkringsmässigt beräknade avgifter. Någon värdering av hemarbetet torde ej vara erforderlig. En schablonmetod torde kunna användas på sätt som skett inom sjukförsäkringen.

Vidare bör den tid som skall få tillgodoräknas för denna pensionsrätt be-

gränsas till förekomsten av barn i förskoleåldern och fastställas till förslagsvis högst 15 år.

Med hänsyn till dessa frågors komplicerade natur torde en utredning vara erforderlig.

Reaktiveringskurser

Den rådande utvecklingen inom samhällets alla områden ställer större krav på arbetskraften än tidigare. Ofta är mer än ett uppfriskande av gamla kunskaper nödvändigt för att möjliggöra yrkesutbildade hemmakvinnors återanpassning till förvärvslivet, även om bortovaron varit relativt kortvarig. Då det är av stor vikt såväl för den enskilde som för samhället att denna yrkesutbildade arbetskraft tillvaratas, bör reaktiveringskurser i ökad omfattning anordnas, där tillfälle ges till förnyelse av gamla yrkeskunskaper samt träning i användandet av nya tekniska hjälpmedel.

Skolundervisning i hemkunskap

Icke sällan torde barnen sakna kännedom om hemmets och familjebildandets problem. En utvidgning av undervisningen i familje- och hemkunskap framstår som ytterst önskvärd. Vad barnen därvid särskilt bör få insikt om är hemmets betydelse, dess ekonomi och samlevnadsproblemen över huvud taget.

Då de naturliga familjebanden mellan familjen och mor- och farföräldrar alltmer kommit att försvagas bör i undervisning om familjekunskap även ingå ett moment om livets olika skeden. Förståelsen för de gamlas situation skulle därigenom ökas, vilket skulle vara en stor tillgång inte minst för ungdomen.

Barnfamiljer som ej kan utnyttja förhöjda ortsavdrag

I en partimotion från högerpartiet har förordats införandet av förhöjda ortsavdrag för barnfamiljerna. I motionen anföres att det endast undantagsvis skulle behöva förekomma att skattskyldig inte kan tillgodogöra sig det förhöjda ortsavdraget.

Med hänsyn till inkomstutvecklingen talar onekligen starka skäl för nämnda uppfattning. Vi vill emellertid hävda att — oavsett att de barnfamiljer som ej helt skulle kunna tillgodogöra sig förhöjda ortsavdrag kan komma att utgöra blott ett fåtal och oavsett att på en åtgärd på beskattningsområdet inte kan ställas andra krav än att den nedbringar skatten till noll — skäl kan tala för att man i samband med en sådan skattereform även beaktar förhållandena för de barnfamiljer som ej kan utnyttja avdragen och på annat sätt tillgodoför dessa en förbättring av deras ekonomiska förutsättningar.

Uppenbarligen kan detta inte ske på annat sätt än att dessa barnfamiljer tillföres bidrag. Den avvägning som i sådant fall behövde förekomma är emellertid av så komplicerad natur att vi inte är beredda att här framföra något konkret förslag. Vi vill erinra om en del av dessa komplikationer.

Det gäller till en början att avgöra upp till vilket maximibelopp en kom-

ensation skulle utgå. Det skulle härvid inte räcka med att åberopa den lättnad i beskattningen som skulle erhållas genom det förhöjda statliga ortsavdraget, utan även den kommunala beskattningen måste komma in i bilden. Denna varierar emellertid högst väsentligt med hänsyn till det varierande uttaxeringsbehovet i kommunerna och skillnaden i skatteunderlag. Hänsyn finge också tagas till huruvida den skattskyldige delvis eller icke alls kunnat utnyttja ortsavdragsförhöjningen. Avgörande härom skulle inte kunna fattas förrän taxeringen för visst år vore avslutad och fastställd. I fall då bestämmelserna om förlustutjämnning komme till användning skulle saken ytterligare kompliceras.

Hänsyn måste även tagas till att sociala bidrag liksom en del andra understöd inte är skattepliktig inkomst. Såsom framgått av den undersökning som socialpolitiska kommittén gjort beträffande skattskyldiga med låg deklarerad inkomst, ger deklarationen inte någon riktig bild av ifrågasvarande skattskyldigas ekonomiska ställning. Mest betydelsefull från den enskildes synpunkt torde i detta fall vara att sjukpenning ehuru avsedd att kompensera visst inkomstbortfall inte kan beskattas. Andra dylika inkomster är barnbidrag och familjebostadsbidrag. För studerandes del kan erinras om att stipendier liksom den numera förekommande avskrivningen med 25 % av vissa lån icke blir beskattade.

För att utröna utformningen av ett system, avsett att i här förevarande fall ge sådan compensation som kan befinnas lämplig, bör enligt vår mening en utredning komma till stånd.

Under åberopande av vad ovan anförts hemställas,

att riksdagen måtte

1) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa,

a) att en allsidig utredning verkställas angående *dels* en uppdelning av tilläggs pensionen mellan makar på sätt i motionen anförts, *dels* möjlighet för hemarbetande förälder att tillhöra tilläggs pensioneringen;

b) att förutsättningarna för en utvidgning av undervisningen i hem- och familjekunskap undersökes;

c) att en utredning företages rörande möjligheterna att ge barnfamiljer, som helt eller delvis ej kan tillgodogöra sig höjda ortsavdrag för barnfamiljer, en mot den ej utnyttjade ortsavdragshöjningen svarande förbättring;

2) i övrigt beakta vad i motionen anförts.

Stockholm den 26 januari 1963

Karin Wetterström

Alf Wennerfors

Astrid Kristensson